

TÁRSADALMI VÁLLALKOZÁSOK ÉS A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY

ÖSSZEFOGLALÓ AZ IFKA KÖZHASZNÚ NONPROFIT KFT. KÉRDŐÍVES VIZSGÁLATÁRÓL

SZENTTAMÁSI ISTVÁN TAMÁS

Absztrakt

A 2020 tavaszán Magyarországot is elérő koronavírus-járvány példátlan társadalmi és gazdasági következményeit látva az IFKA Közhasznú Nonprofit Kft. Társadalmi Vállalkozások Osztálya fontosnak tartotta, hogy a lehető leggyorsabban feltérképezze a járvány és a nyomában kibontakozó gazdasági válság magyar társadalmi vállalkozásokra gyakorolt hatásait. A 2020 áprilisában és májusában végzett kérdőíves vizsgálat az egyszerű helyzetelemzésen túl arra is törekedett, hogy a szakpolitikai döntéshozók számára javaslatokat fogalmazzon meg, beavatkozási lehetőségekre mutasson rá e fiatal, ám a gazdaságfejlesztés és a társadalmi felzárkóztatás szempontjából egyre fontosabbá váló szektor válságából való mielőbbi kilábalásának támogatása érdekében.

A vizsgálat rávilágított, hogy a járvány hatása a társadalmi vállalkozások megrendeléseire s ezzel üzleti kilátásaira szélsőségesen súlyosnak bizonyult, a kérdőívet kitöltő szervezetek mintegy negyede üzleti tevékenységeinek teljes ellehetetlenüléséről számolt be. A megrendelésállományban bekövetkezett jelentős csökkenés a társadalmi vállalkozások finanszírozási képességét drámai módon csökkentette, a mintába került vállalkozások átlagosan négy és fél hónapig lettek volna képesek finanszírozni saját működésüket az adatszolgáltatás időszakában, a minta fele azonban ennél is rövidebb, 2,9 hónapos likviditással számolt.

A megrendelésállomány csökkenése és az ezzel együtt járó likviditási gondok hatására a társadalmi vállalkozások jelentős része mérlegelte és építette be válságkezelő stratégiájába a személyi állomány csökkentését, ami a társadalmi vállalkozások társadalmi elkötelezettsége és tudatossága miatt különösképpen élesen mutatja meg a válság súlyosságát és az egész magyar gazdaságot sokkoló hatását.

A kutatás rámutatott továbbá, hogy a Magyarországon jelentős részben pályázati támogatásoktól függő társadalmi vállalkozások fejlesztési projektjeinek megvalósítása is veszélybe került a járvány és az azzal együtt járó korlátozások hatására, ami tovább súlyosbítja a szektor helyzetét és helyreállásra vonatkozó kilátásait.

A kutatás pozitív hozadécai között említhetjük ugyanakkor, hogy a válaszadó társadalmi vállalkozások jelentős csoportja gondolkodott el a profilváltás, illetve -módosítás, valamint az alternatív finanszírozási eszközök, elsősorban a különböző hitelek igénybevételeként lehetőségein.

Fontosnak tartjuk továbbá kiemelni, hogy a kutatás eredményeként a társadalmi vállalkozások nagyon konkrétan meg tudták fogalmazni, hogy miben, hol várnak segítséget a szakpolitikai szereplőktől, az ökoszisztémát támogató szakmai szervezetektől és a pályázatimenedzsment-szervezetektől. E beavatkozási lehetőségek, melyeket jelen tanulmányunkban bemutatunk, különösképpen aktuálisak és megfontolandók most, hogy a járvány második hulláma kibontakozóban van.

Kulcsszavak: társadalmi vállalkozások, koronavírus, járvány, Covid-19, válság, hatásvizsgálat, piacvesztés, foglalkoztatás, válságkezelési technikák, szakpolitikai beavatkozási lehetőségek

2020 márciusában Magyarországra is betört a világszerte már hónapok óta tomboló koronavírus-járvány. A magyar állam a Covid-19-fertőzések megjelenésével szinte egy időben drasztikus szigorító rendelkezéseket vezetett be a mindennapi élet, az egészségügy és a gazdaság területén is. Elmondható, hogy a járvány sosem látott kihívások elé állította az egész társadalmat, és az előrejelzések, illetve a nemzetközi példák alapján nyilvánvaló volt, hogy a gazdaságnak is rendkívüli nehézségekkel kell majd megküzdenie az elkövetkező hónapok során.

Az IFKA Közhasznú Nonprofit Kft. mint a hazai ipar- és vállalkozásfejlesztés s ezen belül a társadalmi vállalkozási ökoszisztéma meghatározó, központi szereplője a járvány kitörése és a szigorítások bevezetése óta kiemelt figyelemmel fordult a társadalmi vállalkozások felé, keresve a leghatékonyabb eszközöket, módszereket a szektor megsegítésére a kibontakozó és várhatóan elhúzódó válság időszakában.

2020 májusában az IFKA Társadalmi Vállalkozások Osztálya vizsgálatot folytatott a koronavírus-járvány, illetve az általa előidézett gazdasági válság társadalmi vállalkozásokra

gyakorolt hatásaival és a hatások kezelési lehetőségeivel, a szektor válságból való kilábalásának perspektíváival kapcsolatban.¹

A kutatás tervezése – előzetes feltevések

A társadalmi vállalkozások – mint a nonprofit és forprofit szektor között elhelyezkedő, hibrid szervezetek – pozitív társadalmi és környezeti hatás elérésére törekszenek, ami a nonprofit szektorhoz közelíti őket. Társadalmi céljaikat piaci tevékenységeken keresztül próbálják megvalósítani, ennek értelmében vállalkozásoknak számítanak: meg kell tehát felelniük a piac által támasztott kihívásoknak is. A társadalmi vállalkozások tehát egyesítik magukban a nonprofit és a forprofit szervezetek jellemzőit, így vizsgálatuk során alapvető, hogy ezt a kettősséget figyelembe vegyünk a kutatás tervezése és megvalósítása, illetve az eredmények értelmezése során.

Az IFKA Társadalmi Vállalkozások Osztálya a kutatás tervezésekor figyelembe vette azokat a vizsgálatokat, melyek a járvány és a gazdasági válság nonprofit szervezetekre és a forprofit szektorra gyakorolt hatásaira irányultak a járvány időszakában. Az IFKA partneri hálózatában két olyan szervezet volt, amely a saját működési területén a fenti törekvésnek megfelelő kutatásokat folytatott az említett időszakban. A SIMPACT Nonprofit Kft. nonprofit szektort érintő kutatása (Bakó et al., 2020), illetve a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara KKV-szektorra fókuszáló kutatása (Trend International, 2020) volt az a két viszonyítási pont, melyre alapozva az IFKA Társadalmi Vállalkozások Osztálya saját kutatását definiálta, és megfogalmazta saját előfeltevéseit.

- **Előfeltevések a járványnak a társadalmi vállalkozások üzleti működését érintő hatásaival kapcsolatban:**
 - A koronavírus-járvány és az általa előidézett válság a társadalmi vállalkozások üzleti működésére többnyire negatív hatást gyakorol.
 - Kifejezetten negatívan hat a válság a társadalmi vállalkozások értékesítési lehetőségeire, finanszírozási képességére és foglalkoztatási potenciáljára.
 - A válság hatása bizonyos szektorokban (turizmus, vendéglátás, kultúra, személyi szolgáltatások stb.) az átlagosnál erőteljesebb lesz.
 - A társadalmi vállalkozások jelentős segítséget várnak külső, elsősorban állami szereplőktől a válság gazdasági hatásainak leküzdéséhez.

1 – A kutatás tervezésében és megvalósításában a Társadalmi Vállalkozások Osztály következő munkatársai vettek részt: Majoros Zsuzsanna, Kiss Nóra, Soltész Anikó, Szenttamási István Tamás.

- **Előfeltevések a járványnak a társadalmi vállalkozások társadalmi működését érintő hatásaival kapcsolatban:**
 - A válság hatására a társadalmi vállalkozásoknak jelentős problémát okoz támogatott projektjeik (GINOP-5.1.3-16; GINOP-5.1.7-17; GINOP-8.8.1-17) megvalósítása.
 - Ezzel összefüggésben a válságnak a társadalmi vállalkozások finanszírozási képességére gyakorolt negatív hatása hatványozottan jelentkezik.
 - A támogatott projektek megvalósítási nehézségei miatt a válság negatívan hat a társadalmi vállalkozások társadalmi tevékenységeire, elsősorban a foglalkoztatásra.
 - A szektor jelentős segítséget vár külső, elsősorban állami szereplőktől a támogatott projektek megvalósításához.

A kutatás tervezésére a fentiekén túl jelentősen hatottak az IFKA által a Social SEEDS projekt² keretében fejlesztett PiacTárs 2.0³ minősítő- és monitoringrendszer kialakításának és tesztelésének folyamatai is. A fejlesztett rendszer ugyanis – a nemzetközi trendekkel összhangban – Magyarországon először a társadalmi vállalkozások szélességelvű megközelítését alkalmazza, társadalmi vállalkozásként tekintve minden olyan szervezetre, mely piaci tevékenységeken keresztül, vállalkozói tevékenységet folytatva kísérel meg mérhető és kommunikálható pozitív társadalmi hatást elérni. A kutatás célcsoportját e megközelítés alapján jelöltük ki, így a kutatásba olyan szervezeteket is bevontunk, amelyek a fentieknek megfelelően társadalmi vállalkozásként azonosították magukat, azonban a jelenleg meghatározó állami támogatási programok (GINOP, FÓKUSZ stb.) szervezeti formát előtérbe helyező definíciós keretei alapján nem minősülnek társadalmi vállalkozásnak (azaz nem civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok vagy szociális szövetkezetek).

A kutatás

A kérdőíves vizsgálat adatfelvételére 2020. április 20. és május 4. között került sor. A kérdőívet száznegyven, magát az előzőekben ismertetett szélességelvű értelmezési keret alapján társadalmi vállalkozásként identifikáló szervezet töltötte ki.

2 – A Social SEEDS projekt az INTERREG Europe program keretében valósult meg a társadalmi vállalkozásokat támogató szakpolitikai eszközök fejlesztése érdekében, a projektben részt vevő európai uniós országokban.

3 – A PiacTárs 2.0 minősítő- és monitoringrendszert az IFKA által a GINOP-5.1.2-15-2016-00001 kódszámú, „PiacTárs” című kiemelt projekt keretében fejlesztett és működtetett projektterv-előminősítő rendszer továbbfejlesztésével alakították ki. Alkalmas (társadalmi) vállalkozások piaci életképességének és társadalmi hatásainak minősítésére, valamint e szervezetek pályázati projektjeinek (például GINOP-5.1.3-16; GINOP-5.1.7-17; GINOP-8.8.1-17) utánkövetésére.

A felmérés során az IFKA Közhasznú Nonprofit Kft. Társadalmi Vállalkozások Osztálya nem törekedett a reprezentativitásra, hiszen a definíciós keretek bizonytalansága miatt az alapsokaság sem határozható meg egyértelműen, ezért a társadalmi vállalkozások esetében nem is lett volna lehetőség reprezentatív mintavételre.

Ennek megfelelően a kutatásra olyan pillanatfelvételnél kell tekintenünk, melynek célja az előfeltevések által kijelölt kereteken belül a koronavírus-járvány által teremtett rendkívüli helyzet társadalmi vállalkozásokra gyakorolt hatásainak feltérképezése, és párbeszéd generálása a társadalmi vállalkozási ökoszisztéma szereplői között az alábbi témákban:

- a társadalmi vállalkozások aktuális helyzete;
- a koronavírus-járvány és az általa generált gazdasági válság következtében felmerülő problémáik;
- rövid távú prognózis a szektor várható helyzetéről (2020 végéig);
- megoldási elképzelések, stratégiai lépések;
- beavatkozási lehetőségek, javaslatok.

A minta összetétele

A kérdőívet kitöltő szervezetek megoszlását több szempont szerint is vizsgáltuk. Az első ilyen szempont volt a pályázati tevékenység. A kitöltő szervezetek 31%-a a GINOP-5.1.7-17 konstrukció kedvezményezettjeként, 11%-uk a GINOP-5.1.3-16 program kedvezményezettjeként, 5%-uk pedig mindkét konstrukció kedvezményezettjeként töltötte ki a kérdőívet. Hozzájuk képest többségben voltak azok a kitöltő szervezetek, amelyek egyik konstrukció keretében sem kaptak támogatást, s nem valósítottak meg pályázati projektet. Az utóbbi csoport ilyen magas arányát a teljes mintán belül két jelenség indokolhatja: Egyrészt valószínűsíthetjük, hogy a támogatási programokból kimaradt szervezetek motiváltabbak voltak a kérdőív kitöltésére, mivel ettől előnyöket, támogatási programokhoz való szélesebb körű hozzáférést reméltek. Másrészt ez a megoszlás igazolhatja azt a feltételezésünket, mely szerint a szélességelvű (nem szervezeti formához kötött) értelmezési keret alapján jóval több szervezet értelmezi magát társadalmi vállalkozásként, mint ahányan a jelenleg meghatározó programok szervezetiforma-központú definíciója alapján beleférnek a társadalmi vállalkozások kategóriájába.

Ami a teljes minta szervezeti forma szerinti megoszlását illeti, legmagasabb számban a szociális szövetkezetek képviseltették magukat a kitöltők között (39%), őket a nonprofit gazdasági társaságok (15%), majd az egyesületek és alapítványok követték (11-11%). A for-

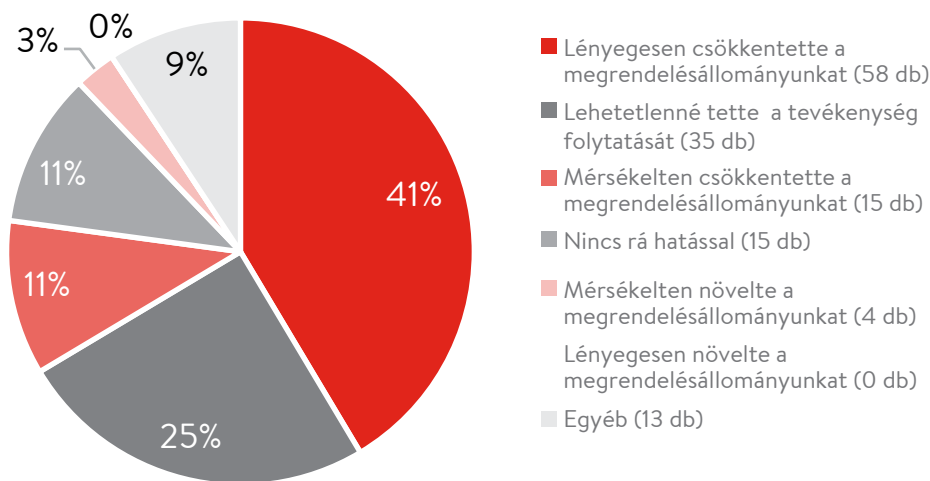
profit gazdasági társaságok aránya 6%, az egyéb kategóriába sorolt szervezetek aránya pedig 1% volt, míg a kitöltők 17%-a nem adott meg szervezeti formát.

A nem GINOP-kedvezményezett almintájában a legjelentősebb eltérést a teljes mintán belül elfoglalt helyükhöz képest a nonprofit gazdasági társaságok (10%), a szociális szervezetek (46%) és a forprofit gazdasági társaságok (12%) mutatták. Utóbbi csoportnak az eredeti megoszláshoz képest mutatott magas aránya az almintán belül azért fontos, mert részben igazolja azt a feltevésünket, hogy a szélességelvű értelmezési keret alkalmazásával jelentős számban vonhatók be olyan szervezetek a társadalmi vállalkozások közé, melyek működése a szektor fenntarthatóbb piaci működése felé mutat.

Ami a területi megoszlást illeti, a kitöltők 65%-a városias településeken, 35%-a vidéken működött a kitöltés pillanatában. A régiós megoszlást tekintve a szervezetek több mint háromnegyede a hagyományosan jelentős társadalmi vállalkozási jelenlétet mutató régiókból (Dél-Alföld: 24%, Dél-Dunántúl: 22%, Észak-Alföld: 19%, Észak-Magyarország: 12%) került ki.

Végül, ami a szektorális megoszlást illeti, a mintán belül legnagyobb arányban az élelmiszeripari vállalkozások (22%), a szálláshely-szolgáltatással és vendéglátással (15%), építőiparral (12%) és egyéb feldolgozóiparral foglalkozó (10%) vállalkozások képviseltették magukat.

A koronavírus-járvány által előidézett helyzet általános hatásai a társadalmi vállalkozások üzleti működésére

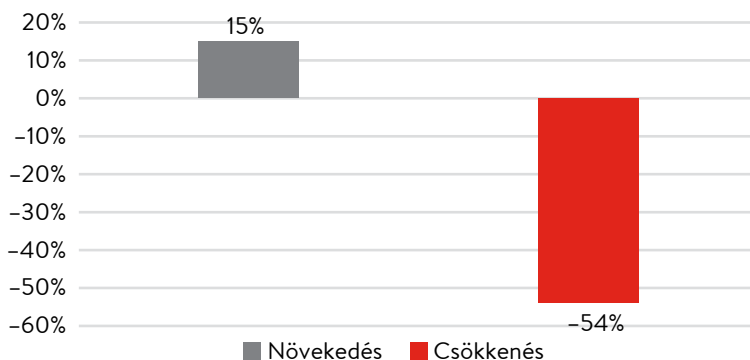

1. ábra: A válság általános hatása a társadalmi vállalkozások üzleti működésére

Forrás: saját szerkesztés

Miként az 1. ábrán is jól látszik, a koronavírus-járvány és az általa előidézett gazdasági válság egyértelműen negatív hatást gyakorolt a mintában szereplő társadalmi vállalkozások üzleti működésére. A válaszadók több mint háromnegyede az üzleti lehetőségek és kilátások jelentős vagy mérsékelt visszaeséséről számolt be, és sajnos ezen a csoporton belül is magas arányt képviseltek azok a szervezetek, melyek az üzleti tevékenység teljes ellehetetlenülésével szembesültek (15%, 35 szervezet).

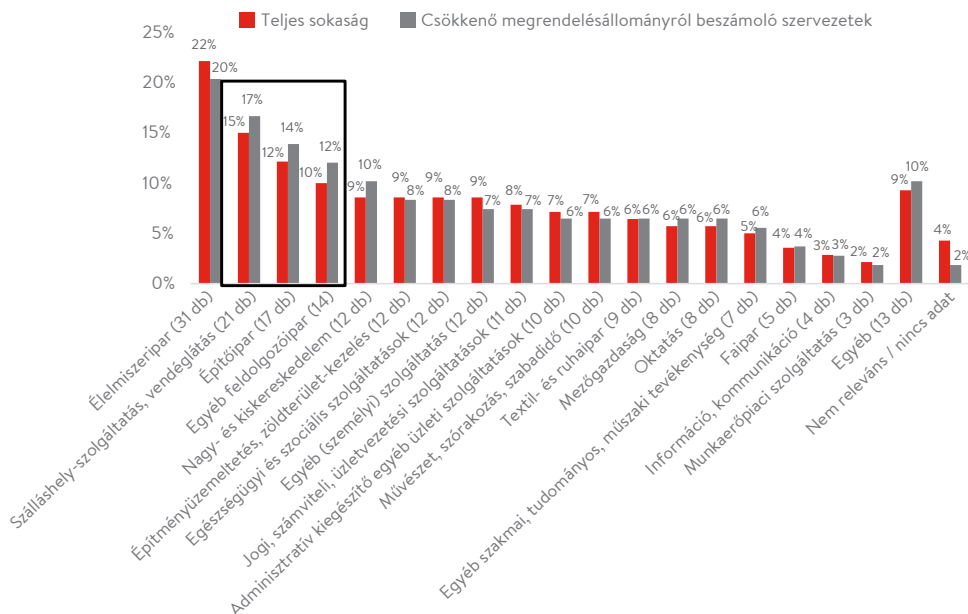
Tovább árnyalja ezt a negatív képet, ha a megrendelésállományban várt változás mértékét is megvizsgáljuk. A pozitív megrendelésállomány-változást prognosztizáló kevés szervezet esetében ez a változás átlagosan 15%-os növekedést jelentett. A megrendelésállomány-csökkenésről beszámoló szervezetek az átlagos csökkenést 54%-ra becsülték, ami a két csoport nagysága közötti jelentős eltérés miatt abszolút értékben sokszorosan meghaladja a növekedést, tehát a járvány hatása a társadalmi vállalkozások megrendeléseire s ezzel üzleti kilátásaira szélsőségesen súlyosnak értékelhető.

2. ábra: A válság általános hatása a társadalmi vállalkozások megrendelésállományára

Forrás: saját szerkesztés

Előzetes feltevésünk szerint a járvány és a gazdasági válság hatása az átlagosnál is erősebb volt bizonyos szektorok esetében. Ezt a feltevésünket részben igazolták a csökkenő megrendelésállományról beszámoló társadalmi vállalkozások iparági megoszlásával kapcsolatos mutatók.

3. ábra: Iparági megoszlás a teljes minta és a megrendelésállomány-csökkenésről beszámoló válaszadók esetében

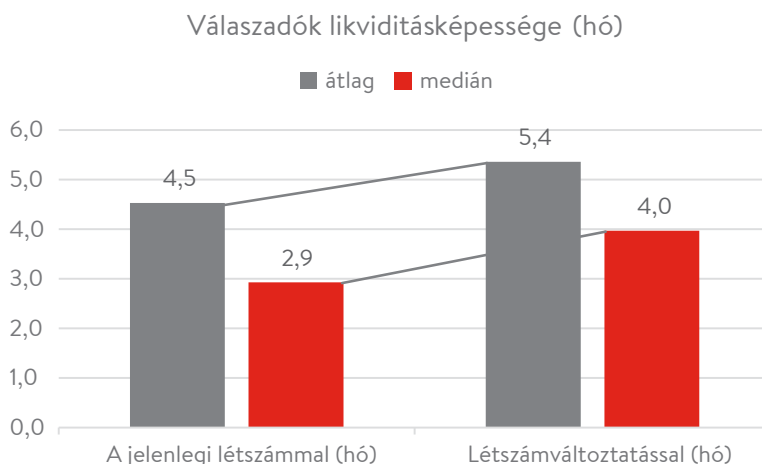
Forrás: saját szerkesztés

A 3. ábrán három olyan iparág azonosítható, melyben a koronavírus-járvány és a nyomában kirobbant gazdasági válság az átlagosnál is súlyosabb helyzetet idézett elő, ugyanis a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás, az építőipar és a feldolgozóipar területén tevékenykedő vállalkozások aránya a megrendelésállomány-csökkenésről beszámoló szervezetek között kiemelkedő mértékben meghaladja e vállalkozások teljes mintán belül mért arányát.

A koronavírus-járvány hatása a társadalmi vállalkozások finanszírozási képességére

A mintában szereplő társadalmi vállalkozások megrendelésállományában a koronavírus-járvány hatására bekövetkezett negatív változások nagyon alacsony szintre lökték e szervezetek finanszírozási képességét. A társadalmi vállalkozások arról számoltak be, hogy a válsághelyzetben átlagosan mindössze négy és fél hónapig látják biztosítottak likviditásukat. A medián adatok még ennél is kedvezőtlenebbek: azt mutatják, hogy a mintában szereplő szervezetek felénél a finanszírozási képesség mindössze 2,9 hónap.

A szervezetek finanszírozási képességének negatív változása – a hagyományos mikro-, kis- és középvállalkozásokhoz hasonlóan – megszorító intézkedések bevezetésére kényszerítette a mintában szereplő szervezeteket. Ezek a megszorítások elsősorban a foglalkoztatást, illetve – ezzel összefüggésben – a foglalkoztatási fókuszú pályázati projektek megvalósítását érintették, a válaszadók ugyanis mind az átlagos, mind a medián adatok szintjén a finanszírozási képesség legalább egyhavi növekedését várták a közeljövőben tervezett létszámváltoztatásoktól. Ezt az összefüggést mutatja be a 4. ábra.

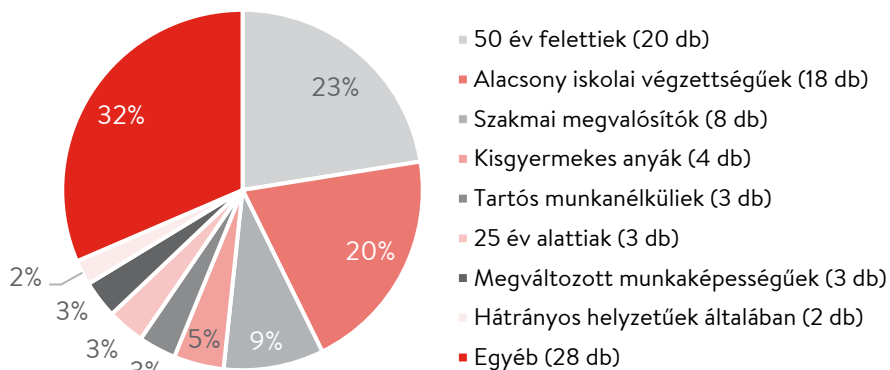
4. ábra: A foglalkoztatási intézkedések várható hatása
a társadalmi vállalkozások finanszírozási képességére

Forrás: saját szerkesztés

A koronavírus-járvány hatása a foglalkoztatásra

A fentiekkel összhangban a válaszadók 27%-a számolt be várható létszámcsökkentésről a közeljövőben. A teljes minta esetében rövid távon (2020. december 31-éig) a várható létszámváltozás mediánja eléri a $-0,9$ főt, azaz a válaszadóknak legalább a fele finanszírozási képességének fenntartása érdekében legalább egy fő elbocsátására kényszerül a válság hatására.

Ami a várható elbocsátások által érintett foglalkoztatotti csoportokat illeti, a létszám-csökkentésnek leginkább kitett csoportokat az ötven év felettiak és az alacsony iskolai végzettségűek alkotják, ahogyan azt az 5. ábra is mutatja.

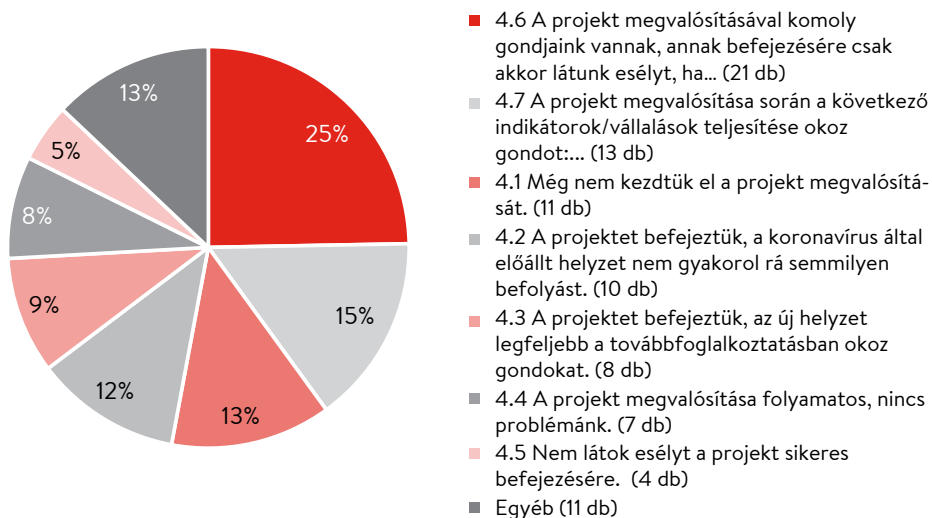

5. ábra: Az elbocsátásnak leginkább kitett célcsoportok

Forrás: saját szerkesztés

A koronavírus-járvány hatása a pályázati projektek megvalósítására

A járvány és a nyomában kibontakozó gazdasági válság társadalmi vállalkozásokra gyakorolt negatív foglalkoztatási hatásainak következtében a foglalkoztatási célú projekteket (GINOP-5.1.3-16; GINOP-5.1.7-17; GINOP-8.8.1-17; FÓKUSZ) megvalósító válaszadók olyan megszorító intézkedések bevezetésére is rákényszerültek, melyek jelentős mértékben hátravetették e projektek megvalósítását. Ez azért különösképpen kritikus következménye a válságnak, mert a társadalmi vállalkozások jelenlegi fejlettségi szintjén a vissza nem térítendő támogatások jelentik a szervezetek finanszírozásának és működésének elsődleges alapját. A járvány és a válság pályázati projektekre gyakorolt hatásait a 6. ábrán szemléltetjük.

6. ábra: A koronavírus-járvány hatása a foglalkoztatási fókuszú pályázati projektek megvalósítására

Forrás: saját szerkesztés

A diagram alapján a foglalkoztatási fókuszú pályázati projekteket megvalósító szervezetek válaszainak 45%-a a járvány és a válság által a projektek megvalósításában előidézett fennakadásokról számol be. E válaszokon belül 25% volt azok aránya, amelyek szerint a kedvezményezettek projektjeiket csak bizonyos feltételek mellett tudják befejezni, és 15% volt azon válaszok aránya, melyek szerint a projektek megvalósításában bizonyos indikátorok teljesítése okoz jelentős problémát. Magas volt továbbá azon válaszok aránya is (5%), melyek a projektek végrehajtásának teljes ellehetetlenülését prognosztizálták.

A projektek végrehajtásához a kedvezményezettek által szükségesnek gondolt legjellemzőbb feltételeket és a válság hatására nehezen teljesíthető legjellemzőbb indikátorokat az alábbiakban mutatjuk be:

- A projektek megvalósításához szükséges legjellemzőbb feltételek a válaszadók véleménye alapján:
 - az elszámolások és kifizetések felgyorsítása;
 - a vírussal kapcsolatos korlátozások feloldása;
 - a projektzárás elhalaszthatóvá tétele, projekthosszabbítás lehetőségének biztosítása.

- A koronavírus-járvány és az általa előidézett gazdasági válság hatására nehezen teljesíthető tipikus indikátorok a válaszadók véleménye alapján:
 - a foglalkoztatási vállalások teljesítése (létszámbővítés, létszámtartás);
 - az árbevétel növelése / szinten tartása;
 - személyes jelenlétet igénylő tevékenységek (rendezvények, képzések stb.).

Összefoglalva az eddigieket azt látjuk, hogy a koronavírus-járvány és a nyomában járó gazdasági válság „nagyot ütött” a hazai társadalmi vállalkozási szektoron, jelentős mértékben és tartósan csökkentette a szervezetek megrendelésállományát, negatívan hatott a társadalmi vállalkozások piaci kilátásaira s ezzel összefüggésben a finanszírozási képességükre. E hatások eredményeként a társadalmi vállalkozások jelentős megszorításokra kényszerültek, melyek elsősorban a szervezetek humán erőforrás-gazdálkodását és pályázati projektjeik megvalósítását érintették. Mindezek hatására az egész szektor finanszírozása és fenntartható működése került veszélybe, ami egyrészt a társadalmi vállalkozások, másrészt – a célcsoporti igények figyelembevételével – a támogató ökoszisztéma szereplői részéről igényel gyors és hatékony cselekvést a válság hatásainak csökkentése, ellensúlyozása érdekében. Ezekről a lehetséges beavatkozásokról lesz szó a következőkben.

Társadalmi vállalkozások válságkezelő intézkedései

A kutatásban részt vevő szervezetek válaszainak jelentős többsége (55%) arról tanúskodik, hogy a társadalmi vállalkozások önerőből nem képesek válságkezelő beavatkozásokat végrehajtani, mert ehhez vagy a források (26%), vagy a megfelelő munkaerő (2%), vagy ez a kettő együttesen (27%) nem áll rendelkezésre (lásd a 7. ábra pirossal keretezett válaszait).

Ugyanakkor bizakodásra adhat okot, hogy a válaszok negyede alapján a társadalmi vállalkozások jelentős csoportja teljes profilváltást (4%) vagy a profil részleges módosítását (22%) tervezi a közeljövőben a válság hatásainak kezelése érdekében (lásd a 7. ábra szürkével keretezett válaszait).

E válaszok alapján a társadalmi vállalkozásoknak két területen van szükségük az ökoszisztéma támogatására:

- a profilváltás, illetve profilmódosítás végrehajtásához;
- a válságkezeléshez szükséges humán erőforrás és pénzügyi erőforrás előteremtéséhez.

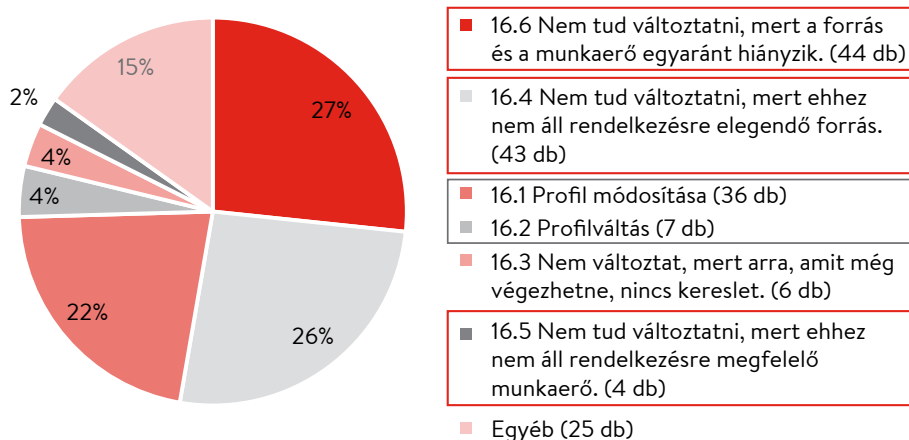
Kutatásunk azt is vizsgálta, hogy a visszatérítendő pénzügyi eszközök (hitelek, kölcsönök) milyen szerepet játszhatnak a társadalmi vállalkozások önálló, szervezeti szintű válságkezelésében.

A válaszok túlnyomó része alapján a társadalmi vállalkozások többsége nem tervez hitelfelvételt a válságkezelés érdekében, mert nem látják a visszafizetés garanciáit (41%), vagy mert túl sok a bizonytalanság a jelenlegi helyzetben a megalapozott döntéshez (12%), vagy mivel nem áll rendelkezésükre fedezet a hitelfelvételhez (7%) (lásd a 8. ábra pirossal keretezett válaszait).

Biztató azonban, hogy a fentiek mellett jelentős (26%) az aránya azon válaszoknak is, melyek szerint a társadalmi vállalkozások egy részében már komolyan felmerült a hitelfelvétel (17%), illetve konkrét hiteltermék (GINOP-8.8.1-17) igénybevételének lehetősége (9%) a válságkezelés érdekében (lásd a 8. ábra szürkével keretezett válaszait).

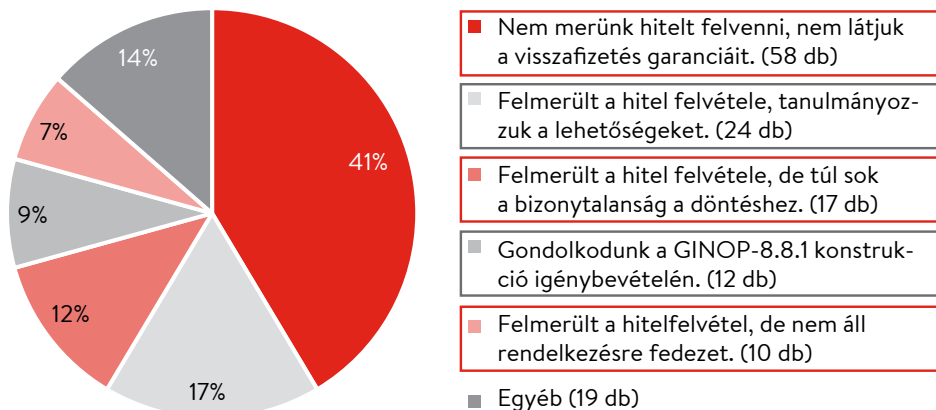
E válaszok alapján az ökoszisztéma az alábbi területeken nyújthat releváns segítséget a társadalmi vállalkozásoknak:

- hiteltermékekkel kapcsolatos tájékoztatás, szemléletformálás;
- hiteligénylésre való felkészítés, üzleti tervezés támogatása;
- hiteltermékek igénybevételi feltételeinek könnyítése;
- a hitelek visszafizetését, a felelős adósságszolgálatot támogató szolgáltatások (például mentorálás).

7. ábra: A társadalmi vállalkozások válságkezelő intézkedései

Forrás: saját szerkesztés

8. ábra: Hitelek a társadalmi vállalkozások válságkezelésében

Forrás: saját szerkesztés

Társadalmi vállalkozások elvárásai az ökoszisztéma válságkezelő intézkedéseivel kapcsolatban

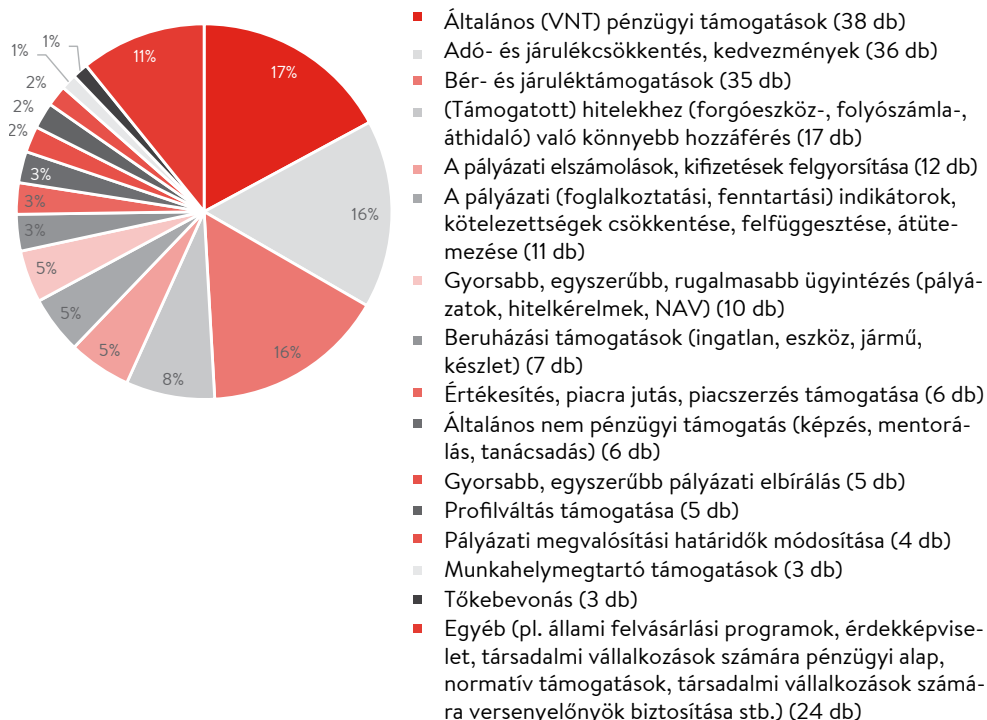
Kutatásunk keretében végül azt is vizsgáltuk, hogy a társadalmi vállalkozások milyen beavatkozásokat várnak, tartanak szükségesnek a támogató ökoszisztéma részéről a válságkezelés érdekében. Ezek a kérdések, illetve a rájuk adott válaszok alapvetően az ökoszisztéma három szintjére irányultak, az alábbiak szerint:

- az általános, állami szintű válságkezeléssel kapcsolatos elvárások;
- a PiacTárs kiemelt projektet megvalósító konzorcium válságkezelő intézkedéseivel kapcsolatos elvárások;
- a foglalkoztatási célú pályázati projektek menedzsmentszervezeteinek, irányító hatóságainak válságkezelő intézkedéseivel kapcsolatos elvárások.

Az általános, állami szintű válságkezeléssel kapcsolatos elvárások

Az általános, állami szintű beavatkozásokkal kapcsolatos igényeket a 9. ábra mutatja be. A válaszok eloszlása szerint a társadalmi vállalkozások túlnyomó része alapvetően négy területen vár beavatkozásokat az államtól a válság hatásainak kezelése, ellensúlyozása érdekében. Ezek a területek a következők:

- általános (VNT) pénzügyi támogatások biztosítása (17%);
- adó- és járulékcsoökkentés, kedvezmények elérhetővé tétele a társadalmi vállalkozások számára (16%);
- bér- és járuléktámogatások biztosítása a társadalmi vállalkozások számára (16%);
- a (támogatott) hitelekhez (forgóeszköz-, folyószámla-, áthidaló stb.) való könnyebb hozzáférés biztosítása a társadalmi vállalkozások számára (8%).

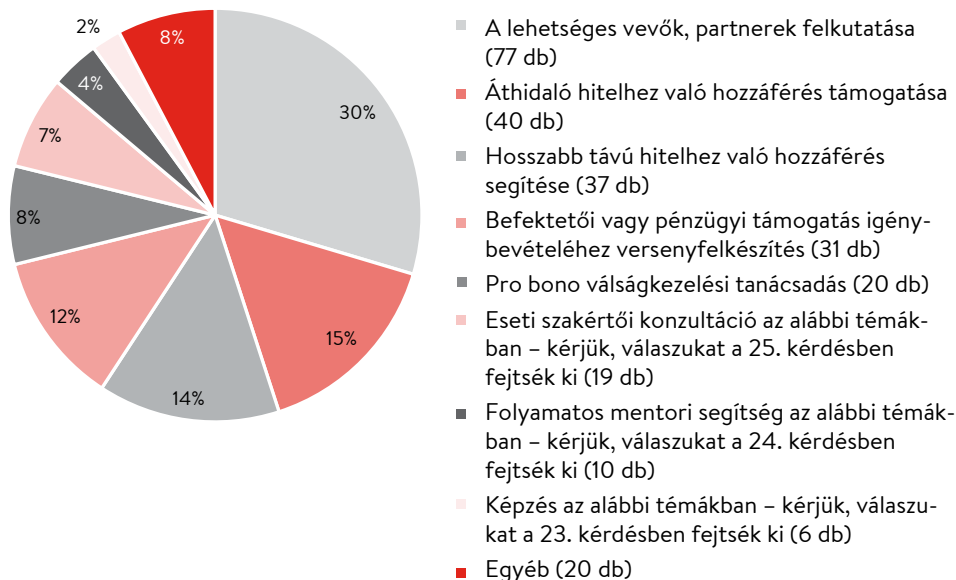

9. ábra: Társadalmi vállalkozások általános (állami) válságkezelő intézkedésekkel kapcsolatos elvárásai

Forrás: saját szerkesztés

A PiacTárs kiemelt projektet megvalósító konzorcium (IFKA–OFA) válságkezelő intézkedéseivel kapcsolatos elvárások

A társadalmi vállalkozások legjellemzőbb elvárásait, igényeit az IFKA és az OFA által formált PiacTárs konzorcium válságkezelő intézkedéseivel kapcsolatban a 10. ábrán szemléltetjük.

10. ábra: Társadalmi vállalkozások általános (állami) válságkezelő intézkedésekkel kapcsolatos elvárásai a „PiacTárs” kiemelt projektet megvalósító konzorcium esetében

Forrás: saját szerkesztés

Az ábra alapján a válaszok közel háromnegyede esetében négy beavatkozást tartottak szükségesnek a társadalmi vállalkozások a PiacTárs konzorcium részéről a válságkezelés érdekében. Ezek a következők:

- lehetséges vevők, partnerek felkutatásának támogatása (30%);
- áthidaló hitelekhez való hozzáférés támogatása (15%);
- hosszabb távú hitelekhez való hozzáférés támogatása (14%);
- befektetői és egyéb pénzügyi támogatások igénybevitelét lehetővé tevő versenyekre való felkészítés (12%).

A foglalkoztatási célú pályázati projektek menedzsmentszervezeteinek, irányító hatóságainak válságkezelő intézkedéseivel kapcsolatos elvárások

Végül a foglalkoztatási célú pályázati projekteket megvalósító kedvezményezett társadalmi vállalkozások esetében megvizsgáltuk azt is, hogy az irányító szervezetek, hatóságok részéről milyen beavatkozásokat tartanak szükségesnek a koronavírus-járvány pályázati projekteket veszélyeztető negatív hatásainak ellensúlyozása érdekében. Mivel ez esetben a válaszok elemszáma nagyon alacsony volt, s a válaszok igen nagy szórást mutattak, csupán a legtipikusabb válaszok listáját mutatjuk be:

- határidő-módosítás (mérőfldkövek, fizikai befejezés, elszámolás stb.) (12 válasz);
- a kifizetések felgyorsítása (10 válasz);
- gyorsabb ügyintézés, gyorsabb döntési folyamatok (6 válasz);
- közvetlen, hatékony támogatás (az irányító hatóság részéről) – a projektet ismerő ügyintéző, egyértelmű válságkezelő intézkedések, mentorálás stb. (4 válasz);
- az értékesítés, reklám, marketing, piacszerzés támogatása (3 válasz);
- a létszámbővítéssel/létszámtartással kapcsolatos elvárások felülvizsgálata, enyhítése (2 válasz);
- a továbbfoglalkoztatási kötelezettségek felfüggesztése, csökkentése (2 válasz).

Következtetések

Áttekintve a koronavírus-járvány és a nyomában kibontakozó gazdasági válság magyar társadalmi vállalkozásokra gyakorolt hatásait, a társadalmi vállalkozások saját válságkezelő intézkedéseit és külső válságkezelő beavatkozásokkal kapcsolatos igényeit és elvárásait, az IFKA Közhasznú Nonprofit Kft. Társadalmi Vállalkozások Osztálya több fórumon is javasolta az alábbi beavatkozásokat, hogy kezelhetővé, ellensúlyozhatóvá váljanak a járványnak és a válságnak a társadalmi vállalkozások fenntartható működését veszélyeztető hatásai:

1. Általános válságkezelés

A társadalmi vállalkozások célzott és intenzív tájékoztatása az alábbi témákban:

- elérhető vissza nem térítendő támogatások;
- elérhető (támogatott) hitelek;
- elérhető válságkezelő eszközök (bértámogatások, kedvezmények) társadalmi vállalkozások számára.

2. A PiacTárs konzorcium (IFKA–OFA) válságkezelő intézkedései:

- profil módosítás, profilváltás támogatása;
- lehetséges vevők, üzleti partnerek felkutatása (tanácsadás, üzleti találkozók, fórumok szervezése stb.);
- elérhető hiteltermékekhez való hozzáférés támogatása (tanácsadás, pénzügyi tervezés segítése stb.);
- befektetésekhez, pénzügyi támogatásokhoz kapcsolódó üzleti versenyek szervezése, versenyekre való felkészítés.

3. Pályázati projektek menedzsmentszervezeteinek és irányító hatóságainak (GINOP IH, OFA stb.) válságkezelő intézkedései:

- GINOP-projektek megvalósítási határidőinek, mérföldköveinek módosítása;
- projektekkel kapcsolatos ügyintézés, támogatáskifizetések felgyorsítása;
- társadalmi vállalkozások célzott és intenzív tájékoztatása az IH konkrét válságkezelő intézkedéseiről a GINOP-projektek esetében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BAKÓ CSABA – MÉSZÁROS ÁGNES – NAGY GÁBOR (2020): *A koronavírus-helyzet hatása a nonprofit szektorra*, SIMPACT, 2020. 06. 12. (kéziratban).
- TREND INTERNATIONAL KFT. (2020): *A koronavírus hatása a budapesti vállalkozásokra*, Budapest, Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, 2020. április, https://www.bkik.hu/upload/files/Osszefoglalo_riport_BKIK_koronavirus.pdf (letöltve: 2020. 09. 07.).

ÁBRAJEGYZÉK

- 1. ábra: A válság általános hatása a társadalmi vállalkozások üzleti működésére. Forrás: saját szerkesztés
- 2. ábra: A válság általános hatása a társadalmi vállalkozások megrendelésállományára. Forrás: saját szerkesztés
- 3. ábra: Iparági megoszlás a teljes minta és a megrendelésállomány-csökkenésről beszámoló válaszadók esetében. Forrás: saját szerkesztés
- 4. ábra: A foglalkoztatási intézkedések várható hatása a társadalmi vállalkozások finanszírozási képességére. Forrás: saját szerkesztés
- 5. ábra: Az elbocsátásnak leginkább kitett célcsoportok. Forrás: saját szerkesztés
- 6. ábra: A koronavírus-járvány hatása a foglalkoztatási fókuszú pályázati projektek megvalósítására. Forrás: saját szerkesztés
- 7. ábra: A társadalmi vállalkozások válságkezelő intézkedései. Forrás: saját szerkesztés
- 8. ábra: Hitelek a társadalmi vállalkozások válságkezelésében. Forrás: saját szerkesztés
- 9. ábra: Társadalmi vállalkozások általános (állami) válságkezelő intézkedésekkel kapcsolatos elvárásai. Forrás: saját szerkesztés
- 10. ábra: Társadalmi vállalkozások általános (állami) válságkezelő intézkedésekkel kapcsolatos elvárásai a „PiacTárs” kiemelt projektet megvalósító konzorcium esetében. Forrás: saját szerkesztés

SOCIAL ENTERPRISES AND THE CORONAVIRUS PANDEMIC

SUMMARY OF THE THEMATIC SURVEY OF THE IFKA PUBLIC BENEFIT NON-PROFIT LTD.

Abstract

Witnessing the never seen social and economic consequences of the COVID–19 coronavirus pandemic reaching Hungary in the spring of 2020, the Social Enterprise Department of IFKA Public Benefit Non-profit Ltd. for the Development of the Industry found it important to map as soon as possible the effects and impacts of the pandemic and the unfolding economic crisis on the Hungarian social enterprise sector.

The survey had been implemented in April and May 2020. Besides the simple state of play analysis, it intended to appoint intervention opportunities and make suggestions for decision makers, in order to support the fast recovery of this young sector, playing a more and more important role in the Hungarian economic development and social inclusion policies.

The survey revealed that the pandemic had an extremely severe impact on the market and the orders of the Hungarian social enterprises. One quarter of the organizations filling out the questionnaire reported that their business activities became completely impossible due to the COVID–19 pandemic. Furthermore, it had been reported that the significant drop-down of the orders dramatically decreased the financing abilities of the sector. Thus the social enterprises in the sample would have been able to finance and maintain their own operation only for an average 4,5 months at the moment of the data provision, while the half of the sample counted only with 2,9 months of liquidity.

Due to the decrease of the orders and the associated liquidity problems a significant part of the social enterprises took into consideration and built into their crisis management strategies the possibility of staff reductions. Considering the social commitment and consciousness of the social enterprises this shows extremely sharp the seriousness and the massive effects of the pandemic and the associated crisis shaking the whole Hungarian economic system.

Furthermore, the research also revealed that the pandemic and the accompanying restrictions endangered the running development projects of the Hungarian social enterprises that made more severe the critical situation and further reduced the recovery perspectives of the sector which dominantly depends on subsidy programs and grants.

On the other hand, among the positive results of the research can be mentioned that significant part of the social enterprises answering the questionnaire took into consideration the opportunities of profile-change or modification and the application of alternative financial instruments – mainly different loans – in their crisis management.

Finally, we found it important to emphasize that as a result of the research the social enterprises could concretely formulate that in what and how they expect support from policy makers, professional organizations supporting the whole ecosystem, and the managing authorities. These intervention opportunities, which we present in this study are particularly current and worth to consider, especially now as the second wave of the pandemic is unfolding and developing.

Keywords: social enterprises, coronavirus, pandemic, COVID-19, crisis, impact assessment, market loss, employment, crisis management techniques, policy intervention opportunities

Szenttamási István Tamás

Kulturális antropológus, az IFKA Közhasznú Nonprofit Kft. társadalmivállalkozás-szakértője, munkaerőpiaci szakember és nemzetközi projektvezető.

